

Obres escollides de Lenin en català

FEDRERIC ENGELS

V. I. LENIN

1895

*Quina torxa de la raó s'ha apagat!
Que gran cor ha deixat de bategar!*

Versió catalana establerta des de: "Federico Engels", en *Obras escogidas en doce tomos*, tom I, Editorial Progreso, Moscou, 1979, pàgines 218-227

Edicions internacionals Sedov

FEDRERIC ENGELS**V. I. LENIN****1895**

El 5 d'agost del nou calendari (24 de juliol) de 1895 va morir a Londres Frederic Engels. Després del seu amic Carles Marx (difunt en 1883), Engels va ser el més notable científic i mestre del proletariat contemporani de tot el món civilitzat. Des que el destí va relacionar Carles Marx amb Frederic Engels, l'obra a què ambdós amics van consagrar la seua vida es va convertir en comuna. Per això, per a comprendre allò que Engels ha fet pel proletariat cal entendre clarament la importància de la doctrina i activitat de Marx per al desenrotllament del moviment obrer contemporani. Marx i Engels van ser els primers a demostrar que la classe obrera, amb les seues reivindicacions, és el resultat necessari del sistema econòmic actual que, amb la burgesia, crea i organitza inevitablement al proletariat. Van demostrar que la humanitat es veurà alliberada de les calamitats que l'assoten actualment, no pels esforços benintencionats d'algunes nobles personalitats, sinó per la lluita de classe del proletariat organitzat. Marx i Engels van ser els primers en aclarir a les seues obres científiques que el socialisme no és una invenció de somiadors, sinó la meta final i el resultat inevitable del desenrotllament de les forces productives dins de la societat contemporània. Tota la història escrita fins ara és la història de la lluita de classes, del canvi successiu en el domini i en la victòria d'una classe social sobre una altra. I açò continuarà fins que desapareguen les bases de la lluita de classes i del domini de classe: la propietat privada i la producció social caòtica. Els interessos del proletariat exigeixen que aqueixes bases siguin destruïdes, pel que la lluita de classes conscient dels obrers organitzats ha de ser dirigida contra elles. I tota lluita de classes és una lluita política.

En els nostres dies tot el proletariat en lluita per la seua emancipació ha fet seus aquests conceptes de Marx i Engels. Però quan els dos amics col·laboraven en la dècada del 40, en les publicacions socialistes, i participaven en els moviments socials del seu temps, aquests punts de vista eren completament nous. Aleshores hi havia molts homes amb talent i altres sense ell, molts honestos i altres deshonestos, que en l'ardor de la lluita per la llibertat política, en la lluita contra l'autocràcia dels tsars, de la policia i del clero, no percebién l'antagonisme existent entre els interessos de la burgesia i els del proletariat. Aqueixos homes no admetien ni tan sols la idea que els obrers actuaren com una força social independent. D'altra banda, va haver-hi molts somiadors, algunes vegades genials, que creïen que bastava convèncer els governants i les classes dominants de la injustícia del règim social existent perquè resultés fàcil implantar en el món la pau i el benestar general. Somiaven amb un socialisme sense lluita. Finalment, quasi tots els socialistes d'aquella època, i en general els amics de la classe obrera, només veïen en el proletariat una *nafra* i contemplaven amb horror com, alhora que creixia la indústria, creixia també aqueixa nafra. Per això tots ells pensaven com detenir el desenrotllament de la indústria i del proletariat, detenir "la roda de la història". Contràriament a la por general davant del desenrotllament del proletariat, Marx i Engels covaven totes les seues esperances en el seu continu creixement. Com més proletaris hi haja, major serà la seua força com a classe revolucionària, i més pròxim i possible ser el socialisme. Podrien expressar-se en poques paraules els serveis prestats per Marx i Engels a la classe obrera dient que li van ensenyar a conèixer-se i a prendre consciència de si mateixa, i van substituir les quimeres per la ciència.

Heus aquí per què el nom i la vida d'Engels han de ser coneguts per tot obrer; tal és el motiu que incloquem en la nostra recopilació (que com tot allò que editem té com a objectiu despertar la consciència de classe dels obrers russos) un esbós sobre la vida i l'activitat de Fedreric Engels, un dels dos grans mestres del proletariat contemporani.

Engels va nàixer en 1820, en la ciutat de Barmen, província renana del regne de Prússia. Son pare era fabricant. En 1838, es va veure obligat per motius familiars, abans d'acabar els estudis secundaris, a treballar com a dependent en una casa de comerç de Bremen. Aquest treball no li va impedir ocupar-se de la seua capacitat científica i política. Quan era encara estudiant secundari, va arribar a odiar l'autocràcia i l'arbitrarietat dels funcionaris. L'estudi de la filosofia el va portar encara

més lluny. En aquella època predominava en la filosofia alemanya la doctrina de Hegel, de la que Engels es va fer partidari. Malgrat que el mateix Hegel era admirador de l'Estat absolutista prussià, al servei del qual es trobava com a professor de la Universitat de Berlín, la seua doctrina era revolucionària. La fe de Hegel en la raó humana i en els drets d'aquesta, i la tesi fonamental de la filosofia hegeliana, segons la qual existeix en el món un constant procés de canvi i desenrotllament, van conduir els deixebles del filòsof berlinès que no volien acceptar la realitat, a la idea que la lluita contra aqueixa realitat, la lluita contra la injustícia existent i el mal regnant procedeix també de la llei universal del desenrotllament perpetu. ¿Si tot es desenrotlla, si certes institucions són reemplaçades per altres, per què, llavors, han de perdurar eternament l'absolutisme del rei prussià o del tsar rus, l'enriquiment d'una ínfima minoria a costa de la immensa majoria, el domini de la burgesia sobre el poble? La filosofia de Hegel parlava del desenrotllament de l'esperit i de les idees: era idealista. Del desenrotllament de l'esperit deduïa el de la naturalesa, el de l'home i el de les relacions entre els homes en la societat. Marx i Engels van conservar la idea de Hegel sobre el perpetu procés de desenrotllament, i van rebutjar la seua preconcebuda concepció idealista; l'estudi de la vida real els va mostrar que el desenrotllament de l'esperit no explica el de la naturalesa, sinó que al contrari convé explicar l'esperit a partir de la naturalesa, de la matèria... Contràriament a Hegel i altres hegelians, Marx i Engels eren materialistes. Van enfocar el món i la humanitat des del punt de vista materialista, i van comprovar que, així com tots els fenòmens de la naturalesa tenen causes materials, així també el desenrotllament de la societat humana està condicionat per forces materials, les forces productives. Del desenrotllament d'aquestes últimes depenen les relacions que s'estableixen entre els homes en el procés de producció dels objectes necessaris per a satisfer les seues necessitats. I són aqueixes relacions que expliquen tots els fenòmens de la vida social, les aspiracions de l'home, les seues idees i les seues lleis. El desenrotllament de les forces productives crea les relacions socials, que es basen en la propietat privada; però avui veiem també com aqueix mateix desenrotllament de les forces productives priva la majoria de tota propietat per a concentrar-la a mans d'una ínfima minoria. Destruïx la propietat, base del règim social contemporani, i tendeix per si mateix al mateix fi que s'han plantejat els socialistes. Aquests només han de comprendre quina és la força social que per la seua situació en la societat contemporània està interessada en la realització del socialisme, i inculcar a aqueixa força la consciència dels seus interessos i de la seua missió històrica. Aquesta força és el proletariat. Engels el va conèixer en Anglaterra, en Manchester, centre de la indústria anglesa, on es va traslladar en 1842 per a treballar en una firma comercial de què son pare era accionista. Engels no es va limitar a romandre en l'oficina de la fàbrica, sinó que va recórrer els sòrdids barris en què s'albergaven els obrers i va veure amb els seus propis ulls la seua misèria i patiments. No es va limitar a observar personalment; va llegir tot allò que s'havia escrit fins llavors sobre la situació de la classe obrera anglesa i va estudiar minuciosament tots els documents oficials que estaven al seu abast. Com a fruit de les seues observacions i estudis va aparèixer en 1845 el seu llibre *La situació de la classe obrera en Anglaterra*. Ja hem assenyalat més amunt quin va ser el mèrit principal d'Engels com a autor d'aqueix llibre. És cert que abans que ell molts altres van descriure els patiments del proletariat i van assenyalar la necessitat d'ajudar-lo. Però Engels va ser el *primer* en afirmar que el proletariat *no és només* una classe que pateix, sinó que la vergonyosa situació econòmica en què es troba l'impulsa inconteniblement cap avant i l'obliga a lluitar per la seua emancipació definitiva. I el proletariat en lluita *s'ajudarà a si mateix*. El moviment polític de la classe obrera portarà ineludiblement els treballadors a adonar-se que no els queda una altra sortida que el socialisme. Al seu torn, el socialisme només es transformarà en una força quan es convertisca en l'objectiu de la lluita *política* de la classe obrera. Aquestes són les idees fonamentals del llibre d'Engels sobre la situació de la classe obrera en Anglaterra, idees que tot el proletariat que pensa i lluita ha fet seues, però que llavors eren completament noves. Van ser exposades en un llibre captivador en què s'hi descriu del mode més fidedigne i patètic les penúries que patia el proletariat anglès. L'obra constituïa una terrible acusació contra el capitalisme i la burgesia. La impressió que va produir va ser molt gran. En totes parts van començar a citar l'obra com el quadro que millor representava la situació del proletariat contemporani. I en efecte, ni abans de 1845, ni després, ha aparegut una descripció tan brillant i veraç dels patiments de la classe obrera.

Engels es va fer socialista quan ja vivia en Anglaterra. En Manchester es va posar en contacte amb militants del moviment obrer anglès i va començar a col·laborar en les publicacions socialistes angleses. En 1844, en passar per París de tornada a Alemanya, va conèixer Marx, amb qui ja mantenia correspondència. A París, davall la influència dels socialistes francesos i de la vida a França, Marx també s'havia fet socialista. Allí va ser on els dos amics van escriure *La sagrada família, o crítica de la "crítica crítica"*. Aquesta obra, escrita majoritàriament per Marx, i que va ser

publicada un any abans d'aparèixer *La situació de la classe obrera en Anglaterra*, assenta les bases del socialisme materialista revolucionari, les idees principals del qual hem exposat més amunt. *La sagrada família* és un malnom irònic donat a dos filòsofs, els germans Bauer, i als seus deixebles. Aquests senyors practicaven una crítica fora de tota realitat, per damunt dels partits i de la política, que negava tota activitat pràctica i només contemplava "críticament" el món circumdant i els successos que hi ocorrien. Els senyors Bauer qualificaven desdenyosament el proletariat com una massa sense esperit crític. Marx i Engels van protestar enèrgicament contra aqueixa tendència absurda i nociva. En nom de la vertadera personalitat humana, la de l'obrer aixafat per les classes dominants i per l'Estat, van exigir, no una actitud contemplativa, sinó la lluita per una millor organització de la societat. I, naturalment, van veure en el proletariat la força capaç de desenrotllar aqueixa lluita en què està interessat. Abans de l'aparició de *La sagrada família*, Engels havia publicat ja en la revista *Annals francoalemanys*, editada per Marx i Ruge, el seu *Estudi crític sobre l'economia política*, en què analitzava, des del punt de vista socialista, els fenòmens bàsics del règim econòmic contemporani, com a conseqüència inevitable de la dominació de la propietat privada. Sens dubte, la seua vinculació amb Engels va contribuir a què Marx decidís ocupar-se de l'economia política, ciència en què les seues obres van produir tota una revolució.

De 1845 a 1847 Engels va viure en Brussel·les i París, alternant els estudis científics amb les activitats pràctiques entre els obrers alemanys residents en aqueixes ciutats.

Allí Engels i Marx es van relacionar amb una associació clandestina alemanya, la "Lliga dels Comunistes" que els va encarregar que exposaren els principis fonamentals del socialisme elaborat per ells. Així va sorgir el famós *Manifest Comunista* de Marx i Engels, que va aparèixer en 1848. Aquest llibret val per toms sencers: inspira i anima, encara avui, tot el proletariat organitzat i combatent del món civilitzat.

La revolució de 1848, que va esclatar primer a França i es va estendre després a altres països d'Europa occidental va determinar que Marx i Engels tornaren a la seua pàtria. Allí en la Prússia renana, van assumir la direcció de la *Nova Gaseta Renana*, periòdic democràtic que apareixia en la ciutat de Colònia. Els dos amics eren l'ànima de totes les aspiracions democràtiques revolucionàries de la Prússia renana. Ambdós van defensar fins a les seues últimes conseqüències els interessos del poble i de la llibertat, contra les forces de la reacció. Com se sap, aquestes van triomfar, *Nova Gaseta Renana* va ser prohibida, i Marx, que durant la seua emigració havia perdut els drets de súbdit prussià, va ser expulsat del país; quant a Engels, va participar en la insurrecció armada del poble, va combatre en tres batalles per la llibertat, i una vegada derrotats els insurgents es va refugiar a Suïssa, des d'on va arribar a Londres.

També Marx va anar a viure a Londres; Engels no va trigar a posar-se a treballar de nou, i després es va convertir en soci de la mateixa casa de comerç de Manchester en què havia treballat en la dècada del 40. Fins a 1870 va viure en Manchester, i Marx a Londres, cosa que no els va impedir estar en estret contacte espiritual: s'escriuien quasi diàriament. En aquesta correspondència els amics intercanviaven les seues opinions i coneixements, i continuaven elaborant en comú el socialisme científic. En 1870, Engels es va traslladar a Londres, i fins a 1883, any en què va morir Marx, van continuar aqueixa vida intel·lectual compartida, plena d'intens treball. Com a fruit de la mateixa va sorgir, per part de Marx, *El Capital*, l'obra més grandiosa del nostre segle sobre economia política, i per part d'Engels, tota una sèrie d'obres més o menys extenses. Marx va treballar en l'anàlisi dels complexos fenòmens de l'economia capitalista. Engels aclaria en les seues obres, escrites en un llenguatge molt amè, polèmic moltes vegades, els problemes científics més generals i els diversos fenòmens del passat i el present, inspirant-se en la concepció materialista de la història i en la doctrina econòmica de Marx. D'aquests treballs d'Engels en citarem l'obra polèmica contra Dühring (en ella l'autor analitza els problemes més importants de la filosofia, les ciències naturals i la sociologia), *L'origen de la família, la propietat privada i l'Estat* (traduïda al rus i editada a Sant Petersburg, 3ª edició de 1895), *Ludwig Feuerbach* (traducció al rus i notes de J. Plekhanov, Ginebra, 1892), un article sobre la política exterior del govern rus (traduït al rus i publicat en *Sotsial-Demokrat*, números. 1 i 2, en Ginebra), els seus magnífics articles sobre el problema de la vivenda, i finalment, dos articles, curts però molt valuosos, sobre el desenrotllament econòmic de Rússia (*Frederic Engels sobre Rússia*, traducció russa de V. Zasúlitx, Ginebra 1894). Marx va morir sense haver pogut acabar en forma definitiva la seua grandiosa obra sobre el capital. No obstant això, estava concloua en esborrany, i després de la mort del seu amic, Engels va engegar l'àrdua tasca de redactar i publicar

els toms II i III. En 1885 va editar el II i en 1894 el III (no va tenir temps de redactar el IV). Aquests dos toms li van exigir moltíssim treball. El socialdemòcrata austríac Adler va observar amb raó que, amb l'edició dels toms II i III d'*El Capital*, Engels va erigir al seu genial amic un monument majestuós en què, involuntàriament, va gravar també amb traços indelebles el seu propi nom. En efecte, aqueixos dos toms d'*El Capital* són l'obra dels dos, Marx i Engels. Les llegendes de l'antiguitat relaten diversos exemples d'emocionant amistat. El proletariat europeu pot dir que la seua ciència va ser creada per dos savis i lluitadors les relacions dels quals superen a totes les commovedores llegendes antigues sobre l'amistat entre els homes. Sempre, i per descomptat, amb tota justícia, Engels es posposava a Marx. "al costat de Marx [va escriure a un vell amic seu] sempre vaig tocar el segon violí." El seu afecte per Marx mentre va viure, i la seua veneració a la memòria de l'amic desaparegut van ser infinits. Aquest lluitador auster i pensador profund, tenia una gran sensibilitat.

Durant el seu exili, després del moviment de 1848-1849, Marx i Engels es van dedicar no sols a la tasca científica. Marx va fundar en 1864 l'"Associació Internacional dels obrers" que va dirigir durant un decenni. També Engels va participar activament en les seues tasques. L'activitat de l'"Associació Internacional" que, d'acord amb les idees de Marx, unia els proletaris de tots els països, va tenir una enorme importància per al desenrotllament del moviment obrer. Però inclusivament després d'haver sigut dissolta aqueixa associació en la dècada del 70, el paper de Marx i Engels com a unificadors de la classe obrera no va cessar. Al contrari, es pot afirmar que la seua importància com a dirigents espirituals del moviment obrer continuava creixent constantment, perquè el mateix moviment continuava desenrotllant-se sense parar. Després de la mort de Marx, Engels va continuar sent el conseller i dirigent dels socialistes europeus. A ell acudien a la cerca de consells i directives tant els socialistes alemanys, les forces dels quals anaven en constant i ràpid augment, tot i les persecucions governamentals, com els representants de països endarrerits, per exemple espanyols, romanesos, russos, que es veien obligats a estudiar minuciosament i mesurar amb tota cautela els seus primers passos. Tots ells aprofitaven el riquíssim tresor de coneixements i experiències del vell Engels.

Marx i Engels, que coneixien el rus i llegien les obres aparegudes en aqueix idioma, s'interessaven vivament per Rússia, seguien amb simpatia el moviment revolucionari i mantenien relacions amb revolucionaris russos. Abans de ser socialistes, els dos havien sigut *demòcrates* i el sentiment democràtic *d'odi* a l'arbitrarietat política estava profundament arrelat en ells. Aquest sentit polític innat, agregat a una profunda comprensió teòrica del nexce existent entre l'arbitrarietat política i l'opressió econòmica, així com la seua riquíssima experiència de la vida, van fer que Marx i Engels foren extraordinàriament sensibles en l'aspecte *polític*. Pel mateix, l'heroica lluita sostinguda per un grupat de revolucionaris russos contra el poderós govern tsarista va trobar en el cor d'aquests dos revolucionaris provats la més viva simpatia. I al contrari, era natural que la intenció de girar l'esquena a la tasca immediata i més important dels socialistes russos (la conquesta de la llibertat política), a fi de suposats avantatges econòmics, els semblés sospitosa i fins i tot fóra considerada per ells com una traïció a la gran causa de la revolució social. "L'emancipació del proletariat ha de ser obra del proletariat mateix", van ensenyar sempre Marx i Engels. I per a lluitar per la seua emancipació econòmica, el proletariat ha de conquistar determinats drets *polítics*. A més, Marx i Engels veien amb tota claredat que una revolució política a Rússia tindria també una enorme importància per al moviment obrer d'Europa occidental. La Rússia autocràtica ha sigut sempre el baluard de tota la reacció europea. La situació internacional extraordinàriament avantatjosa en què va col·locar Rússia la guerra de 1870, que va semblar per llarg temps la discòrdia entre Alemanya i França, no va fer, per descomptat, més que augmentar la importància de la Rússia autocràtica com a força reaccionària. Només una Rússia lliure, que no tingués necessitat d'oprimir els polonesos, finlandesos, alemanys, armenis i altres pobles petits, ni d'atjar contínuament una contra una altra França i Alemanya, donaria a l'Europa contemporània la possibilitat de respirar alleujada del pes de les guerres, debilitaria tots els reaccionaris d'Europa i augmentaria les forces de la classe obrera europea. Pel mateix, Engels, va desitjar ferventment la instauració de la llibertat política a Rússia, perquè també contribuiria a l'èxit del moviment obrer en Occident. Amb la seua mort els revolucionaris russos han perdut el millor dels seus amics.

Memòria eterna a Frederic Engels, gran lluitador i mestre del proletariat!